

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Narges Mohammadi

WHITE TORTURE: INTERVIEWS WITH IRANIAN
WOMEN PRISONERS

Copyright © Narges Mohammadi, 2020, 2023

First published in Persian by Baran Publishing (Sweden) under the title
Shekanje Sefid in 2020

Foreword © Shirin Ebadi 2022

Biographical note © Nayeren Tohidi 2022

Introduction © Shannon Woodcock 2022

This translation of *White Torture: Interviews with Iranian Women Prisoners*
is published by Vulkan izdavaštvo d.o.o., by arrangement with Oneworld
Publications Limited

Translation Copyright © 2025 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-05929-8

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od
drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u
potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva
životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

NARGES
MOHAMADI

Same u tišini

Razgovori sa
zatvorenicama
u Iranu

Prevela Zvezdana Šelmić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2025.

SADRŽAJ

<i>Uvodna reč</i>	7
<i>Predgovor</i>	9
<i>O Narges Mohamadi</i>	15
<i>Uvod: U znak solidarnosti</i>	29

RAZGOVORI I SVEDOČENJA

Narges Mohamadi.	41
Nigara Afšarzade	69
Atena Daemi	79
Zahra Zahtabči	89
Nazanin Zagari-Ratklif	103
Mahvaš Šahrijari.	123
Hengame Šahidi	143
Rejhane Tabatabaj.	159
Sima Kijani.	167
Fatima Mohamadi.	175
Sedige Moradi	181

Narges Mohamadi

Nazila Nuri i Šokufe Jadolahi.	195
Marzije Amiri	203
<i>Postskriptum: O ženama s kojima su vođeni razgovori.</i>	<i>219</i>

UVODNA REČ

Pišem ove reči u poslednjim satima svog odsustva kod kuće. Uskoro ću biti prisiljena da se vratim u zatvor.

Uhapšena sam po dvanaesti put 16. novembra 2021. i osuđena na samicu po četvrti put u životu. Provela sam šezdeset četiri dana u samici na Odeljenju 208 Evinskog zatvora, kojim upravlja Obaveštajna služba Islamske Republike Iran. Ovog puta sam proglašena krivom zbog knjige koju imate u rukama – *Same u tišini*. Optužili su me da ocrnjujem Iran u svetu. Sada su čvrsto rešeni da dokažu da je moja kampanja za okončanje držanja u samici neuspešna. Ponovo će me podvrgnuti tom mučenju kako bi pokazali aktivistima širom sveta da njihovoj vlasti niko ništa ne može.

Nezakonito sam osuđena pred Osnovnim sudom na osam godina i dva meseca zatvora i na sedamdeset četiri udarca bičem – to je kasnije preinačeno na šest godina zatvora sa istim brojem udaraca bičem. Zbog toga služim dve odvojene zatvorske kazne: prvu od trideset meseci zatvora i osamdeset udaraca bičem, i potom ovu sadašnju. Kada se to sabere sa ranijom osudom, čeka me trideset godina zatvora.

Ali ništa me neće sprečiti da nastavim svoju borbu protiv samica. Pošto sam dobila privremeno oslobođenje zbog lošeg zdravlja, posle

Narges Mohamadi

srčanog udara u zatvoru u Karčaku, a potom i operacije na srcu, ponovo objavljujem da je to okrutna i nehumana kazna. Neću se smiriti dok ne bude ukinuta.

Vratiće me iza rešetaka. Ali ja neću prestati s kampanjom sve dok u mojoj zemlji ne pobede ljudska prava i pravda.

Narges Mohamadi

Mart 2022.

PREDGOVOR

Same u tišini je zbirka od dvanaest razgovora koje je aktivistkinja Narges Mohamadi vodila sa ženama koje su se našle u istoj strašnoj situaciji. Počev od predsedničkih izbora 2009, Narges je više puta hapšena zbog svojih aktivnosti kao potpredsednice i glasnogovornice Centra za odbranu ljudskih prava. Ova organizacija zalaže se za ukidanje smrtne kazne.

Trenutno se nalazi u Zandžanskom zatvoru, što je protivno zakonu čak i po zakonima Islamske Republike. Razlog za ovo utamničenje leži u njenom saosećanju s uslovima u kojima borave druge zatvorenice. Mnoge demonstrantkinje ubijene su u antivladinim demonstracijama širom zemlje u novembru 2019. U znak obeležavanja četrdesetog dana od njihove smrti i u znak solidarnosti s njihovim porodicama, Narges je nameravala da izvede sedeći štrajk s drugim zatvorenicama. Imala je hrabrosti da obavesti vlasti i javnost da će se štrajk održati u kancelariji Ženskog odeljenja Evinskog zatvora u Teheranu. Trećeg dana, pod izgovorom da je došao njen advokat da je vidi, upravnik zatvora pozvao je Narges u svoju kancelariju. Golmarza Zijai, upravnik zatvora, verbalno je napao Narges i zapretio joj smrću. Ona se bez reči okrenula da se vrati u svoju ćeliju. Zijai je na to tresnuo Narges o zid i brutalno je

pretukao, ostavljajući joj modrice po celom telu i gurnuvši joj šake kroz staklena vrata, što je dovelo do krvarenja. Uprkos povredama, vlasti su smesta prebacile Narges u zatvor u Zandžanu. Podnela je žalbu u decembru 2019. protiv uprave zatvora, a ta žalba je namerno ignorisana. Zanimljivo je da je i Zijai podneo žalbu protiv Narges zbog „klevetanja uprave zatvora“, svakako u cilju odmazde.

Protivno zakonu koji reguliše krivične postupke, a zbog ove žalbe, istražitelj je došao u zatvor da razgovara sa Narges i uzme izjavu. Pitala ga je zašto je nisu pozvali pred Sud u Zandžanu, kako bi mogla da dâ izjavu kao i svi ostali, uključujući i obične zatvorenike. „Nije vam dozvoljeno da napustite zatvor ni pod kojim okolnostima“, rekao je. „Zato smo došli ovamo da uzmemo izjavu.“

„Neću da dajem izjavu ovde“, odgovorila je protiveći se njegovim nezakonitim postupcima.

Trenutno su, osim postojećih presuda, još dve optužbe protiv Narges u fazi istrage. Službenik bezbednosti zadužen za njen slučaj rekao joj je više puta da će biti odmah puštena ako odustane od kampanje i povuče se iz Centra za odbranu ljudskih prava. Narges je to odbila. Službenik, pa čak i šef Obaveštajne službe, pretili su joj rečima: „Onda neka ti bude jasno da nećeš živa izaći iz zatvora.“

Narges u Zandžanu nije uvek bezbedna u okruženju drugih zatvorenica. Pre nekog vremena nekoliko zatvorenica napalo je Narges na nagovor zatvorskih čuvara, koji su im obećali skraćenje kazne i odsustvo ako je napadnu. Narges se krila u kupatilu cele noći pošto je jedna zatvorenica zapretila da će je ubiti. Srećom, ovaj plan nije uspeo i Narges je, zahvaljujući svojoj dobroj duši i pravnoj pomoći koju je obezbedila beskućnicama u zatvoru, postepeno uspela da se sprijatelji s drugim zatvorenicama i ta kriza je prevaziđena.

Sada se kovid 19 širi svetom, pa i Iranom, a naročito u iranskim zatvorima. Jednoj Nargesinoj zatvorskoj cimerki postavljena je dijagnoza kovida 19 i puštena je kući. Nekoliko dana kasnije i ostale cimerke, uključujući i Narges, dobile su iste simptome, ali zatvorske službe su im uskratile pravo na testiranje. Kako im se stanje pogoršavalo i pošto su njihove porodice vršile pritisak na upravu zatvora, na kraju su testirane. Međutim, zvaničnici su odbili da obaveste Narges o rezultatu testa.

Samo četiri cimerke, koje nisu ni pokazivale znake bolesti, puštene su iz zatvora. Narges i još jedanaest žena ostale su izolovane u karantinu. Iako je Narges veoma ugrožena, jer pati od plućne embolije i paralize mišića, zatvorski čuvari joj ne dozvoljavaju da je pregleda njen specijalista. Tvrdi da je zatvorska zdravstvena služba sasvim dovoljna. A ipak, svi znaju koliko su ograničene mogućnosti zatvorskih ambulanti u Iranu, a naročito u Zandžanu.

Narges je obavestila vlasti i javnost o tim nepravednim uslovima. Čak je tražila od ministra zdravlja da dođe u zatvor i lično se uveri u neadekvatnost zdravstvene nege. Umesto da ispuni njene zahteve, šef sudskog osoblja proglasio ju je za lažova i rekao da podatke koje je ona iznela direktor Zandžanskog zatvora nije potvrdio.

Nijedan zatvorski zid nikada nije mogao da učutka glas Narges Mohamadi i spreči ga da dospe do ljudi. Kada je u Evinskom zatvoru saznala da zatvorenice, za razliku od muškaraca, nemaju pravo na telefonske razgovore s porodicom i decom, pokrenula je kampanju *Podržite majke u zatvoru*. Kampanja je privukla pažnju Iranaca širom sveta i prisilila vlasti na ustupak. Tako su i žene dobile pravo na telefoniranje. Na taj način, Narges je mogla da razgovara sa svoje dvoje dece (mada samo dvadeset četiri minuta nedeljno), koja s ocem žive u egzilu u Francuskoj. Kasnije, kada je vlast uočila

Nargesinu istrajnost u pobuni protiv nepravde i podršku koju pruža drugima, oduzeto joj je i pravo na telefoniranje. Sada je prošlo oko godinu dana otkako je poslednji put čula glasove svoje dece. Kao što je napisala u pismu, „ne znam da li će me moja deca prepoznati kada jednog dana izađem odavde. Hoće li mi prepoznati glas? Hoće li me ponovo zvati *mama*?“

Narges je sada odslužila više od sedam godina od desetogodišnje kazne i tehnički bi mogla da traži uslovni otpust, ali njoj su uskraćena prava koja imaju obični zatvorenici. Oni mogu da kupuju meso, povrće i voće u zatvorskoj prodavnici, ali njoj je to zabranjeno. Zato Narges jede samo dnevno zatvoreničko sledovanje još otkako je ušla u Zandžanski zatvor: krompir, jaja i hleb.

Kao što vidite, uprkos okovima, Narges i dalje riče poput lavice. Zato režim želi da je slomi.

Same u tišini je još jedan urlik ove lavice. Glavna tema ovih razgovora je korišćenje samice u iranskim zatvorima, što je jedan od najčešćih primera torture. Narges Mohamadi je uvek bila predvodnik borbe protiv samica, čak i pre nego što je i dospela u zatvor. Nastavila je da se protivi samicama i kad je postala zatvorenica.

Da bi izrazila svoje protivljenje, razgovarala je sa više drugih zatvorenica, konkretno sa zatvorenicama koje su bile zatvorene zajedno s njom.

Kada se ljudi prisećaju iskustava pošto prođe nekoliko godina, mnogo šta je neizbežno zaboravljeno ili se stopilo s drugim sećanjima. Zato su ovi razgovori u zatvoru veoma važni.

Njihove izjave date su tada i tamo, unutar zatvorskih zidova, i predstavljaju svedočanstvo napora da se obezbedi pravda zatvorenicama savesti u Iranu.

Same u tišini

To je uspeh Narges Mohamadi, koja je, uprkos mnogim teškoćama, razumela potrebu da bude svedok i da ne napusti svoje ciljeve.

Bolno je videti osobu utamničenu samo zbog aktivizma za ljudska prava i gledati je lišenu čak i svih zakonskih prava, koje islamski režim garantuje čak i običnim zločincima, a samo zato što ne želi da ćuti pred licem nepravde. Naša istorija neće dozvoliti da Narges i sve ove lavice budu prepuštene zaboravu.

Širin Ebadi

Jul 2020.

O NARGES MOHAMADI

Narges Mohamadi je jedna od najistaknutijih predstavnica (borbe) za građanska i ljudska prava u Iranu; predvodnica kampanje protiv smrtne kazne; ugledna zastupnica prava žena: potpredsednica Nacionalnog saveta za mir; potpredsednica i predstavnica za javnost Centra za odbranu ljudskih prava (*Defenders of human rights centre* – DHRC).

Narges je jedna od najodvažnijih i najglasnijih zatvorenica savesti u Islamskoj Republici Iran. Svojim upornim i nenasilnim otporom onom što naziva tiranijom i protivljenjem represivnim zakonima i politici već tokom dvadeset osam godina, i u zatvoru i izvan njega, zaslužila je poštovanje i u zemlji i u svetu. Posle nekoliko hapšenja i mnogo godina robije, njeno poslednje hapšenje dovelo je do osude na šesnaest godina zatvora, od kojih joj je ostalo da odsluži još deset.

Narges pati od neurološke i plućne bolesti, zbog kojih postoji veliki rizik od komplikacija u slučaju infekcije kovidom 19. U julu 2020, grupa stručnjaka za ljudska prava iz Ujedinjenih nacija zatražila je njeno oslobađanje, pozivajući se na izveštaje da su se kod nje pojavili simptomi kovida 19. „Kod osoba koje imaju i druge zdravstvene probleme, kao što je gospođa Mohamadi, to može

imati posledice opasne po život“, napisali su. „Iranske vlasti moraju učiniti nešto odmah, pre nego što bude prekasno.“* Zahvaljujući velikom protestu javnosti, vlasti su ublažile njenu zatvorsku kaznu usled rastuće zabrinutosti za njeno zdravlje, pogoršano širenjem kovida 19 u pretrpanim iranskim zatvorima. Konačno je oslobođena 7. oktobra 2020. posle osam i po godina iza rešetaka.

Osim stručnjaka za ljudska prava pri UN, nekoliko organizacija za ljudska prava, iranskih i međunarodnih, takođe je osudilo neosnovano i nezakonito zatvaranje Narges Mohamadi i zahtevalo njeno trenutno oslobađanje – uključujući tu i *Amnesti internešenel*, *Hjuman rajts voč*, Opservatoriju za zaštitu zaštitnika ljudskih prava, Nobelovu žensku inicijativu, Reportere bez granica, Međunarodni PEN centar i iranski Centar za odbranu ljudskih prava.

Narges je rođena 21. aprila 1972. u gradu Zandžan, u porodici srednje klase. Studirala je fiziku na Međunarodnom univerzitetu *Imam Homeini* u Kazvinu. Tokom studija se uključila u studentski aktivizam u borbi za ljudska prava i društvenu pravdu. Učestvovala je u osnivanju studentske organizacije *Grupa prosvetljenih studenata* (pers. *Tashakkol Daaneshjuyi Roshangaraan*) i pisala članke podrške studentskim pravima i o problemima žena u novinama te organizacije. Hapšena je dva puta tokom studija, što je bio samo uvod u duže zatvorske kazne kasnije u životu.

Po sticanju diplome, Narges je radila kao inženjer u Iranskoj inženjerskoj inspekciji. U isto vreme je nastavila da piše za različite reformske publikacije i novine, naglašavajući probleme u vezi s jednakošću polova i demokratijom u Iranu. Objavila je i knjigu

* Maryam Berger, 8. oktobar 2020: *Leading Iranian human rights advocate freed from prison amid fear of contracting coronavirus behind bars*, <https://www.washingtonpost.com/world/2020/10/08/narges-mohammadi-released-from-prison-iran-coronavirus-human-rights-death-penalty>.

političkih eseja pod naslovom *Reforme, strategija i taktika*. Od početka devedesetih godina, Narges se istakla kao aktivna zastupnica za demokratiju, vladavinu prava i ljudska prava u Iranu. Kao jedna od predvodnica feminističkog pokreta, protivila se svakom vidu diskriminacije, bilo da je reč o rodnoj, etničkoj, religijskoj ili klasnoj pripadnosti.

Hronologija zatvaranja, odvajanja od porodice i otpora

Narges Mohamadi uhapšena je 1998. zbog kritikovanja iranskih vlasti i provela je u zatvoru godinu dana. Udala se 1999. za Tagija Rahmanija, proreformskog novinara, koji se takođe bavio i aktivizmom u redovima Novih religijskih mislilaca. Ubrzo po sklapanju braka, Tagi je hapšen mnogo puta i proveo je u zatvoru ukupno četrnaest godina. Narges i Tagi su 2007. dobili blizance Alija i Kijanu. Tokom kratkog perioda van zatvora 2012, Tagi je saznao da se podižu četiri nove optužnice protiv njega – i da ga čeka još jedno hapšenje i dugogodišnji zatvor. Odlučio je da pobegne iz Irana i potraži utočište u Francuskoj, što je bila veoma teška odluka. Narges je ostala u Iranu, da se stara o deci, ali nastavila je borbu za ljudska prava. To je za nju bila teška odluka:

Od 2009. do 2012. bila sam pod pritiskom bezbednosnih službi da napustim Iran. Zvali su me direktno na mobilni telefon, čak su mi govorili da mi mogu objasniti kako da pobegnem iz Irana, pešice kroz kurdistanske planine na zapadu zemlje. Osećala sam da je to klopka, kako bi se oslobodili mog prisustva u Iranu. Naravno, odbila sam, tvrdeći da su moja deca suviše mala za pešačenje u takvim uslovima. Otkako je Tagi

pobegao u Evropu, počeli su da me zovu i govore mi da više nemam razloga da ostanem u Iranu, pa što ne bih lepo pobjegla i pridružila se mužu? Doduše, poslednjih godina više nisu tražili da napustim Iran.*

Izgleda očigledno da su obaveštajni agenti zaduženi za njen slučaj smatrali Narges za ozbiljnu pretnju i da bi voleli da su mogli da je se oslobode prisilnim izgnanstvom, ili čak ubistvom tokom lažiranog pokušaja bekstva. Ali Narges je tvrdila da će ostati uprkos zastrašivanju. Nekoliko godina kasnije Narges i Tagi su zaključili da bi bilo bolje da blizanci napuste Iran i žive s ocem u egzilu, pošto je Narges ponovo uhapšena i poslata u zatvor.

Pokazalo se da je inženjerska karijera, u kombinaciji sa istupanjem i pisanjem protiv kršenja ljudskih prava, neodrživa u represivnom sistemu Islamske Republike. Narges je 2009. otpuštena s posla u Inženjerskoj inspekciji. U aprilu 2010. pozvana je pred Islamski revolucionarni sud kao pripadnica Centra za odbranu ljudskih prava (DHRC). Nakratko je puštena uz kauciju (otprilike 50.000 dolara), ali je ponovo uhapšena nekoliko dana kasnije i prebačena u Evinski zatvor. Dok je tamo boravila zdravlje joj se pogoršalo i dobila je oboljenje nalik na epilepsiju, zbog kojeg povremeno gubi kontrolu nad mišićima. Posle mesec dana je puštena i dozvoljeno joj je da ode u bolnicu.

U julu 2011. Narges je ponovo optužena i proglašena krivom za „postupanje suprotno nacionalnoj bezbednosti, pripadnost DHRC-u i propagandu protiv režima (pers. *nezam*)“. U septembru 2011. osuđena je na jedanaest godina zatvora. Po njenim rečima,

* Iz onlajn-razgovora autora sa Narges Mohamadi 26. aprila 2021.

za presudu je saznala tek od advokata i bila joj je data „jedna nečuvana presuda na 23 strane, koju je sastavio sud i u kojoj su uporno poredili aktivnosti za ljudska prava sa pokušajem rušenja režima“. U martu 2012. žalba na presudu je odbijena, doduše, kazna je smanjena na šest godina. Uhapšena je 26. aprila 2012. i poslata na služnje kazne.*

Mnogo pojedinaca i organizacija protestovalo je zbog ove osude, uključujući i Ministarstvo spoljnih poslova Velike Britanije, koje ju je označilo kao „još jedan žalostan primer pokušaja iranskih vlasti da učutkaju odvažne branitelje ljudskih prava“. *Amnesti internešenel* proglasilo ju je za zatvorenika savesti i zahtevao je njeno trenutno oslobađanje. Novinari bez granica izdali su molbu u ime Mohamadi na devetogodišnjicu smrti fotografkinje Zahre Kazemi u Evinskom zatvoru, u kojoj je rečeno da je Mohamadi zatvorenica čiji život je „naročito ugrožen“, baš kao i u slučaju Zahre Kazemi. U julu 2012. međunarodna grupa zakonodavaca pozvala je na njeno oslobađanje, između ostalih i američki senator Mark Kirk, nekadašnji kanadski državni tužilac Irvin Kotler, britanski član parlamenta Denis Makšejn, australijski poslanik Majkl Danbi, italijanska poslanica Fjama Nirenstajn i litvanski poslanik Emanuelis Zingeris.

Zahvaljujući velikoj kampanji, Narges Mohamadi puštena je iz zatvora 31. jula 2012.

Ponavljana hapšenja nisu odvrtila Narges da govori protiv nepravde. Tako je 31. oktobra 2014. održala dirljiv govor na grobu Satara Beheštija, blogera na smrt pretučenog u zatvoru. U tom govoru, Narges je rekla: „Kako je moguće da članovi Parlamenta

* Saeed Kamali Dehghan, *Iranian Human Rights Activist Narges Mohammadi arrested*. *Guardian* 26. april 2012, www.theguardian.com/world/iran-blog/2012/apr/26/iran-activist-narges-mohammadi-jailed?newsfeed=true (pristupljeno 27. aprila 2021).

predlažu Plan za promociju vrline i sprečavanje greha, a niko se nije oglasio pre dve godine kada je nedužno ljudsko biće po imenu Satar Behešti umrlo od mučenja od ruku islednika?“

Uprkos ekstremnom nasilju izvršenom nad Beheštijem, što je dočekano međunarodnom osudom 2012. godine, njegov slučaj i dalje nije rešen. Nepravедna hapšenja i mučenja aktivista nastavlja se i danas u Evinskom zatvoru.

Video-snimak govora Narges Mohamadi od 31. oktobra postao je viralan na društvenim mrežama, pa je zbog toga ponovo pozvana pred sud u Evinskom zatvoru. „U pozivu, koji sam dobila 5. novembra 2014, navedeno je da moram da se pojavim 'zbog optužbi', ali nije bilo nikakvog pominjanja kakve su to optužbe“, rekla je Narges.*

Petog maja 2016, Narges Mohamadi je ponovo uhapšena na osnovu više novih tačaka optužbe. Ogranak 15 Revolucionarnog suda osudio ju je na deset godina zatvora zbog „osnivanja ilegalne grupe“, to jest kampanje LEGAM (kampanja za ukidanje smrtne kazne), pet godina zbog „okupljanja i zavere protiv nacionalne bezbednosti“, jednu godinu zbog „propagande protiv sistema“, a zbog intervjuja datih međunarodnim medijima i zbog sastanka s Ketrin Ešton, tadašnjom visokom predstavnicom Evropske unije za inostrane poslove i politiku bezbednosti, koja je posetila Teheran u martu 2014.

Tokom vremena provedenog u zatvoru, Narges nije bila u mogućnosti da redovno komunicira sa Kijanom i Alijem, svojom decom koja su tada živela u Parizu.

U januaru 2019, u znak protesta što joj je uskraćena medicinska nega, Narges Mohamadi počela je štrajk glađu, zajedno sa

* *Iran: Judicial Harassment of Human Rights Activist Narges Mohammadi*, Gulf Centre for Human Rights, 14. novembar 2014, www.gc4hr.org/news/view/818 (pristupljeno 27. aprila 2021).